

Asia: D6L56D3-22

Kansallinen raportti - YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun (UPR) neljäs tarkastelukierros

Lausunnonantajan lausunto

1. Miten edellisen UPR-tarkastelun suositusten täytäntöönpano on onnistunut ja mitä täytäntöönpanotoimia olisi hyvä raportissa tuoda esille?

-

2. Mitkä ovat sellaisia yleisempiä ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja, joissa Suomi on onnistunut tai jotka kaipaavat lisähuomiota?

Tässä lausunnossa esitetyt huomiot on koostettu yhteistyönä Suomen YK-liiton ja sen jäsenjärjestöjen ja kumppaneiden kanssa (NYTKIS ry, SAK, Kynnys ry, Valli ry, Translasten ja -nuorten perheet ry).

KOHTA 29: Ihmisoikeuksien valvontamekanismit

Sopimusvalvontaelinten työ on keskeinen osa ihmisoikeusjärjestelmää. Suomen tulee tukea sopimusjärjestelmää ja sitoutua toimeenpanemaan saamansa suositukset. Suomen on toimittava ihmisoikeusneuvoston jäsenenä johdonmukaisesti ihmisoikeusperustaisen kehityksen edistämiseksi ja ihmisoikeuspuolustajien suojelemista kansainvälisesti.

Kansainvälisissä sopimuksissa taattujen perus- ja ihmisoikeuksien tunnistamiseen kansallisessa päätöksenteossa tulee kiinnittää erityistä huomiota, ulkomaalaislain 1 § mukaisesti. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on kehottanut sisäministeriötä ulkomaalaislain uudistamishankkeessa erityisesti arvioimaan sopimusvalvontaelinten Suomelle antamien maastapoistamispäätösten

täytäntöönpanoa koskevien väliaikaisratkaisujen sekä valvontaelinten yleiskommenttien merkitystä ja tarpeita täsmentää kansainvälisten sopimusvelvoitteiden merkitystä kansallisessa päätöksenteossa.

KOHDAT 37-38 ja 45: Sukupuolivähemmistöjen itsemääräämisoikeus ja lasten oikeudet

Uudistettava translaki, joka kunnioittaa kehollista itsemääräämisoikeutta on askel oikeaan suuntaan. Silti translasten ja –nuorten perheiden osalta on ongelmallista, että translainsäädännön uudistaminen koskee vain ja ainoastaan täysi-ikäisiä. Uudistusta valmisteleva, sosiaali- ja terveysministeriön alainen transtyöryhmä on todennut omissa selvityksissään ja saatujen lausuntojen perusteella, että lasten jättäminen sivuun translain uudistamisesta ei ole lasten edun mukaista, eikä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaista (huomioiden erityisesti lasten oikeuksien sopimuksen, joka takaa myös transnuorelle oikeuden omaan identiteettiin ja oman mielipiteen ilmaisuun kaikissa häntä koskevissa asioissa). Ihmisiä ei myöskään saa asettaa esim. iän perusteella eriarvoiseen asemaan, eikä siten rajata oikeutta omaan sukupuoli-identiteettiin iän perusteella. Lasten ja nuorten huomiointi translain uudistuksessa on tärkeää, sillä sateenkaarinuoret voivat keskimääräistä huonommin ja ovat haavoittuvammassa asemassa. Transihmisten oikeuksien toteutuminen edellyttää myös asennemuutosta ja ennakkoluulot ovat edelleen syvällä ja asenneilmapiirin muutosta tarvitaan.

KOHTA 39: Ikääntyvien ihmisten yhdenvertaisuuden ja osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen

Ikäsyryjä on usein myös sukupuolittunutta ja koskee työelämässä naisia. Uuden vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustaminen kuului myös viime vuoden positiivisiin uutisiin. On tärkeä huolehtia siitä, että vanhusasiavaltuutetulla on myös riittävät resurssit tehtävän hoitamiseen. Vanhusasiavaltuutetulla on merkittävä rooli vanhusten yhdenvertaisen kohtelun ja palveluiden saavutettavuuden valvojana esimerkiksi sote-uudistusta toimeenpantaessa.

Suomi on panostanut digi- ja viestintäpalveluiden saavutettavuuteen ja esteettömyyteen erityisesti vammaiset ihmiset huomioiden, mikä on kiitettävää. Lisää resursseja tarvitaan silti ikäihmisten digitaalitojen lisäämiseksi ja vahvistamiseksi tukihenkilöiden ja digivälineiden muodossa.

KOHTA 47: Yritysvastuu

Suomen hallitus on sitoutunut edistämään yritys vastuulakia niin kansallisella kuin EU-tasolla. Suomessa valmistelussa oleva kansallinen yritys vastuulaki asettaisi yrityksille ihmisoikeuksia koskevan huolellisuusveloitteen, jonka myötä yritysten tulisi esimerkiksi tuntea omat alihankintaketjunsä ja pyrkiä välttämään ja vähentämään niihin liittyviä ihmisoikeusriskejä. Laki perustuu ihmisoikeuksia koskevaan huolellisuusveloitteeseen, joka määrittää YK:n ihmisoikeuksia ja yritystoimintaa koskevissa ohjaavissa periaatteissa ja se vahvistaisi myös ihmisoikeusloukkauksien uhrien oikeussuojaa. Kansallista lainsäädäntöä tarvitaan EU:ssa mahdollisesti vahvistettavan yritys vastuulain lisäksi.

KOHTA 53-54: Ihmisoikeuskasvatus

Eryyisesti julkista valtaa käyttävien viranomaisten perus- ja ihmisoikeusosaamiseen on tärkeä kohdentaa lisäpanostuksia ja aihepiiri sisällyttää systemaattisesti ko. aloilla toimivien henkilöiden koulutusohjelmiin. Samoin kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvaan globaalikasvatukseen tulee panostaa YK:n ja Unescon asettamien kasvatus- ja koulutustavoitteiden mukaisesti. Eryyisesti tulee lisätä opetusta perus- ja ihmisoikeuksien sisällöistä, kansainvälisistä ja kansallisista velvoitteista sekä pyrkiä aktiivisesti ihmisoikeusmyönteisen kulttuurin rakentamiseen osana koulujen arkea. Myös opettajien koulutuksessa, eri asteiden opetussisällöissä ja oppikirjoissa tulee huomioida ihmisoikeusulottuvuudet laajasti siten, että resursseja lisätään ihmisoikeuksia koskeviin täydennyskoulutuksiin. Ihmisoikeustematiikka tulisi sisällyttää pysyväksi osaksi eri asteiden opetussisältöjä, ml. luma-aineet. Suomalaiset kansalaisjärjestöt tekevät korvaamatonta työtä koululaisten ja nuorten parissa ja tätä toimintaa on tuettava nykyistä pitkäjänteisemmin vaikuttavuuden parantamiseksi.

KOHDAT 56, 58: Naisiin kohdistuva syrjintä, palkkatasa-arvo ja työelämäsyryjintä

Kansainvälinen työjärjestö ennustaa, että maailmanlaajuisesti tehtyjen työtuntien alijäämää vastaa tänä vuonna 52 miljoonaa kokopäiväistä työpaikkaa vuoden 2019 tilanteeseen verrattuna. Vaikutukset heijastuvat eniten naisten ja nuorten työllistymismahdollisuuksiin. Kolmannes tasa-arvovaltuutetulle tulleista asioista on vuonna 2021 koskenut raskaus- ja perhevapaasyryjintää. Uutta määräaikaista tai vakituista työsojimusta ei saa, jos on raskaana eikä perhevapaalta pääse samoihin

tai vastaaviin töihin. Tasa-arvoa vahvistavan lainsäädännön lisäksi tarvitaan entistä saavutettavampia valitusmekanismeja ja tietoa perhevapaasyrjinnästä, jotta perheellisten työelämäsyrintää voidaan ehkäistä ja perheelliset osaavat tunnistaa syrjinnän eri muotoja.

Palkka-avoimuuden edistämistä lainsäädännöllisin keinoin on kirjaus hallitusohjelmassa. Asiaa on valmistellut sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä, joka on esittänyt toimenpiteitä, jotta työpaikalla saisi selvitettyksi, tapahtuuko syrjintää vai ei ja jotta syrjintää voitaisi ehkäistä. Toimenpiteet eivät kuitenkaan ole edenneet hallituksessa puolueiden eriävien näkemysten takia mm. palkka-avoimuudesta ja syrjintää epäilevän työntekijän oikeudesta saada avointa tietoa muiden työntekijöiden palkoista.

KOHDAT 59, 61 ja 84: Rasismi ja syrjintä

Yhdenvertaisuuden edistäminen ja yhdenvertaisuusarviointi tulee sitoa suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisemmin kaikkiin yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin. Syrjintä ja rasismi vaikuttavat monen ihmisen elämään kokonaisvaltaisesti, lapsuudesta asti. Vammaisuuteen ja alkuperään perustuvaan syrjintään liittyvät yhteydenotot yhdenvertaisuusvaltuutettuun ovat lisääntyneet. Huomiota on kiinnitettävä eri vähemmistöryhmien, vammaisten sekä moniperustaisen syrjinnän uhan alla olevien henkilöiden asemaan ja oikeuksiin sekä näiden ryhmien yhdenvertaisuuden varmistamiseen työelämässä. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaa on laajennettava kattamaan myös työelämän syrjintä.

Erytisen tärkeää on vahvistaa oikeussuojaa työelämässä. Tutkimukset osoittavat, että erityisesti vähemmistöt kohtaavat työelämässä laajaa syrjintää ja esimerkiksi vammaisten ihmisten työllistymiselle on monia rakenteellisia esteitä. Haavoittuvien ryhmien oma osallisuus vaatii mekanismit, budjetit ja rakenteet, joiden kehittäminen ihmisoikeuspolitiikkana on yhä tempoilevaa, koska haasteet ylittävät hallituskaudet. Suomi on nostanut temaattisesti vammaisten oikeuksia näkyvämmiin esiin, mutta vammaisten ihmisten oma osallisuus näissä toimissa on ainoa selkeä kehittämiskohde.

KOHTA 63-64: Ihmiskauppa

Suomi on ottanut hyviä kehitysaskelaita ihmiskaupan uhrien tunnistaminen, suojeleminen ja tukemisessa ja on ensiarvoisen tärkeää että kasvavaan ongelmaan on tartuttu. Ihmiskaupan vastainen toiminta on kirjattu hallitusohjelman tavoitteisiin ja vuosille 2021–2023 on laadittu ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, jonka riittävästä toimeenpanoresursseista on huolehdittava.

Ihmiskauppa on vaikeasti havaittava ilmiö, jonka laajuutta on vaikea arvioida. Suomen tulee kehittää ihmiskauppaa koskevaa tiedonkeruujärjestelmää ja panostaa viranomaisten koulutukseen, jotta uhrit tavoitetaan ja tunnistetaan. Ihmiskaupan uhrien auttaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Viranomaisten, järjestöjen ja yritysten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa tulee kehittää, jotta kriisitilanteissa olevien ihmisten, kuten pakolaisten suojeleminen ihmiskaupalta voidaan parantaa. Viranomaisten välisestä yhteistyöstä tulee huolehtia siten, että uhrien yhdenvertainen oikeus apuun toteutuu.

KOHTA 65-67: Lähisuhdeväkivallan sovittelu

Lähisuhdeväkivallan sovittelu on lisääntynyt viime vuosina. Lähes 90% sovitteluun ohjaamisista tapahtuu poliisin toimesta lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Vuonna 2019 julkaistun Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu – Nykytila ja kehittämissuositukset -raportin kyselyyn vastanneista poliiseista kuitenkin vain 54% ja syyttäjistä 42% ilmoitti saaneensa koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisen kriteereistä.

Lähisuhdeväkivalta on tyypiltään usein syklistä ja toistuvaa. Sen luonteeseen kuuluu rauhallisemmat vaiheet, jolloin väkivaltaa ei esiinny, minkä jälkeen rikos usein kuitenkin uusii. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO) on todennut lausunnossaan Suomelle, että toistuvaa väkivaltaa ei tulisi sositella.

KOHDAT 82, 99 ja 101: Saamelaisien oikeuksien toteutuminen

Saamelaiskäräjälain uudistamista on edistettävä ihmisoikeuskomitean suositusten mukaisesti. Suomen on ratifioitava sekä pohjoismainen saamelaisopimus että Kansainvälisen työjärjestön ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva sopimus (ILO 169). Samalla tulee varmistaa, että sopimusten toimeenpanoon ja seurantaan on tarjolla riittävät resurssit.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomission työn käynnistyminen oli tärkeä askel saamelaisten ja valtion välisen vuoropuhelun ja luottamuksen edistämiseksi. Komission pääsihteerin sekä komissaarien ero on kuitenkin hälyttävä merkki rahallisten ja ajallisten resurssien riittämättömyydestä. Prosessi on oltava aidosti osallistava ja kuunteleva ja osapuolilla on myös oltava valmiutta käsitellä prosessin tuotokset asianmukaisesti ja ajallaan. Saamelaisten totuus- ja sovintokomission työn riittävä resurssointi on työn jatkon kannalta kriittistä.

KOHDAT 90-91: Naiset ja nuoret rauhantyössä

Suomen vahva sitoutuminen naisten ja nuorten osallisuuteen rauhantyössä YK:n päätöslauselmien 1325 ja 2250 toimeenpanon kautta antaa hyvän esimerkin sukupuolten ja sukupolvien välisestä tasa-arvotyöstä. Ihmisoikeusperustaisuus tulee säilyttää keskeisenä osana toimintaohjelmia, sisällyttäen naisten ja nuorten ihmisoikeuspuolustajien suojelemisen, ihmisoikeuskoulutuksen sekä väkivallan ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisevät toimet.

KOHTA 92: Kehitysyhteistyön sitoutumukset

Suomi on sitoutunut YK:n tavoitteeseen nostaa kehitysyhteistyömäärärahat 0,7:ään prosenttiin bruttokansantulosta. Tämä pitkäaikainen tavoite on tärkeämpi kuin koskaan aikaisemmin. Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko on tärkeä avaus kehityspolitiikan johdonmukaisuuden ja avoimuuden lisäämiseksi. Se tuo jatkuvuutta Suomen kehityspolitiikan painopisteisiin ja sitoo ne tiukemmin kestävän kehityksen tavoitteisiin ja niin ikään osaksi Kestävän kehityksen Agendan strategiaa vuosille 2022- 2030 Poliittisten sitoutumisten lisäksi tarvitaan selkeät askelmerkit, aikataulu ja määrärahatavoitteet, jotta pääsemme 0,7 -prosentin tavoitteeseen.

YK-liitto muistuttaa, että ilmastohankkeiden kokonaiskestävyydestä on huolehdittava. On varmistettava, että alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen oikeuksia ei loukata ja että toimet eivät heikennä luonnon monimuotoisuutta.

KOHTA 98: Ihmisoikeuspuolustajien suojeleminen

Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset ovat heikentyneet merkittävästi ja ihmisoikeuksien puolustajiin kohdistuvat uhkaukset, leimaaminen ja väkivalta ovat lisääntyneet globaalisti. Erityisesti sellaiset toimijat, jotka paljastavat poliittisia ja taloudellisia väärinkäytöksiä sekä esittävät kritiikkiä valtaapitäviä kohtaan ovat vaaravyöhykkeessä. Suomessa tiedonsaannin avoimuutta ja kuulemiskäytäntöjä on kehitetty eri hallinnonaloilla sekä kansallisen demokratiaohjelman avulla. Kansainvälisesti on panostettava enemmän ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseen ja vahvistettava sananvapautta sekä väärinkäytöksistä raportoivien toimijoiden asemaa eri instituutioissa.

3. Vapaamuotoiset kommentit (esimerkiksi raporttiluonnoksesta)

Ihmisoikeusneuvoston jäsenyys

Suomen tulee kaikilla politiikkatoimialoilla vahvistaa ihmisoikeusperustaista politiikkaa. Ihmisoikeusneuvoston jäsenenä meidän tulee näyttää mallia ja tukea YK:n ihmisoikeusmekanismeja maailmassa, jossa niiden toimintaedellytyksiä pyritään heikentämään.

Suomen tulee ihmisoikeusneuvoston jäsenyyskaudella tukea sopimusjärjestelmää ja vahvistaa YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston taloudellisia toimintaedellytyksiä ja riippumattomuutta.

Laukko Helena
Suomen YK-liitto